

Cơ sở lý luận sử dụng phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai trong dạy học Học phần Công tác Quốc phòng và An ninh tại Trung tâm Giáo dục Quốc phòng và An ninh, Đại học Thái Nguyên

Triệu Văn Quân, Trần Văn Sơn*

*Trung tâm Giáo dục Quốc phòng và An ninh, Đại học Thái Nguyên

Received: 6/03/2024; Accepted: 15/03/2024; Published: 20/3/2024

Abstract: The harmonious application of group discussion and role-playing methods should not be understood as having an equal position in all stages of class, but with different goals for each role and position stage. of each method is different. However, in the entire process, group discussion method is still considered to play a key role. Because it is the group discussion activity that helps students grasp the knowledge of the lesson, but the role of group discussion method should not be absolute.

Keywords: Group discussion method, role play method

1. Đặt vấn đề

Phương pháp đóng vai là PPDH mang tính chất tương tác giữa GV với NH, NH với NH, NH với môi trường học tập. Sử dụng PPDH này sẽ phát huy được tính tích cực chủ động của NH, phát triển kỹ năng giao tiếp, hợp tác, năng lực giải quyết vấn đề.

“Kết hợp phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai trong dạy học thực chất là vận dụng hài hòa phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai trong một quá trình giảng dạy”. Việc vận dụng này không phải là sử dụng một cách rời rạc phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai trong một bài giảng mà hai phương pháp này có sự hòa quyện vào nhau trong cùng một hoạt động, trong cùng một mục đích chiếm lĩnh nội dung tri thức nhất định. Trong hoạt động đó phương pháp thảo luận nhóm hỗ trợ cho phương pháp đóng vai phát huy cao độ những ưu điểm, khắc phục hạn chế và ngược lại. Nhằm đem lại kết quả cao nhất trong chiếm lĩnh tri thức, rèn luyện kỹ năng kỹ xảo, hình thành nhân cách cho NH.

Việc vận dụng hài hòa phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai không được hiểu là hai phương pháp này có vị trí ngang nhau trong mọi giai đoạn lên lớp mà với những mục tiêu khác nhau của từng giai đoạn vai trò, vị trí của từng phương pháp có sự khác nhau. Tuy nhiên trong cả một quá trình phương pháp thảo luận nhóm vẫn được xem là có vai trò chủ đạo. Bởi vì chính hoạt động thảo luận nhóm mới giúp NH chiếm lĩnh những tri thức của bài học, nhưng cũng không nên tuyệt đối vai trò của phương pháp thảo luận nhóm.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Cơ sở tâm lý học việc kết hợp phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai trong dạy học Học phần Công tác quốc phòng, an ninh tại Trung tâm GDQP&AN Đại học Thái Nguyên.

Nhu cầu nhận thức là điểm khởi đầu để NH tìm tòi, sáng tạo và kích thích tính tích cực của bản thân trong nhận thức.

Chúng ta thấy nhu cầu trở thành nguồn gốc của tính tích cực. Nhu cầu có một vai trò hết sức quan trọng, khi kết hợp với ý thức sẽ tạo thành động lực thúc đẩy hành vi của con người. Nhu cầu là cơ sở, là cái khởi đầu trong quá trình con người hoạt động, trong hoạt động con người nảy sinh nhu cầu cụ thể, rồi lại từ nhu cầu để tiến hành hoạt động tiếp theo nhằm mục đích cuối cùng. Vì vậy, nhu cầu không những biểu hiện vai trò quyết định các điều kiện bên ngoài và bên trong, mà nó còn biểu hiện vai trò của tính sáng tạo của ý thức. Bao gồm cả nhu cầu vật chất và nhu cầu tinh thần quyết định hành vi và kích thích tính tích cực của nhân cách.

Trong hoạt động học tập thì nhu cầu nhận thức, sự khám phá tri thức mới, sự chiếm lĩnh nó là điểm khởi đầu để kích thích sự hứng thú, tạo động lực nhận thức của NH. Một điều hiển nhiên là nếu NH không có nhu cầu nhận thức, không có nhu cầu nâng cao tầm hiểu biết của bản thân, thì trong học tập của NH không thể có được tính tích cực trong hoạt động nói chung và trong hoạt động học tập nói riêng. Hứng thú nhận thức là biểu hiện cao tính tích cực của NH. Vì không có hứng thú thì sẽ không có thái độ say mê học tập, không có tính sáng tạo, khả năng suy đoán và tìm

tôi chân lý. Hứng thú bao giờ cũng có tính tích cực. Nhưng không phải sự tích cực nào cũng có hứng thú. Hứng thú nhận thức cũng như nhu cầu nhận thức đóng một vai trò rất quan trọng trong quá trình học tập của NH. Nếu không có hứng thú, chỉ biết hoạt động bằng sức mạnh, cưỡng bức, thì sẽ thủ tiêu lòng ham muốn học tập của NH.

Mỗi bài giảng, mỗi tiết học, người GV không chỉ chú ý đến nội dung tri thức, không chỉ nhồi nhét kiến thức đầy đủ cho NH, mà phải có phương pháp giảng dạy phù hợp để khơi dậy ở NH sự hứng thú, say mê, có nhu cầu nhận thức, tiếp thu lĩnh hội tri thức một cách chủ động, sáng tạo, tích cực, chứ không phải bị dồn ép, thụ động, uể oải, chán nản. Nếu để NH rơi vào tình trạng như vậy thì chất lượng bài giảng sẽ không cao.

Động cơ học tập tích cực là yếu tố thúc đẩy tính tích cực nhận thức của NH. Động cơ là thái độ chủ quan của con người đối với hoạt động mà cơ sở là mục đích được tự giác đặt ra. Mục đích hoạt động và cả sản phẩm hoạt động mà con người mong đợi đều được cụ thể hoá trong động cơ. Tính tích cực xuất hiện và thúc đẩy hoạt động khi chủ thể ý thức một cách rõ ràng mục đích hoạt động của mình và động cơ đó phải chứa đựng ý nghĩa xã hội sâu sắc.

Nguồn gốc của tính tích cực là hứng thú, nhu cầu nằm trong hoạt động chủ đạo của NH. Nghĩa là, con người hoạt động có hứng thú, có nhu cầu thực sự sẽ là đòn bẩy thúc đẩy hoạt động đó đạt kết quả cao nhất. Trên cơ sở của nhu cầu hứng thú, sẽ hình thành động cơ. Nhu cầu, hứng thú, động cơ hoạt động với đối tượng được xác lập, sẽ thúc đẩy con người tiến hành thực hiện hành động để tạo ra sản phẩm, đạt được mục đích. Tính tích cực hoạt động giờ đây biểu hiện rõ hơn bằng sự tập trung chú ý, vượt mọi khó khăn trở ngại, nhanh nhạy trong quan sát, linh hoạt, sáng tạo, chính xác trong tư duy, tưởng tượng nhằm vào việc tạo ra chất lượng cao trong sản phẩm của hoạt động. Hay nói cách khác, những hiện tượng tâm lý kể trên chính là chỉ số của tính tích cực. Khi thấy chủ thể nào đó đang tập trung chú ý cao độ, khắc phục mọi khó khăn trong quá trình hành động, hoặc thực hiện các quá trình nhận thức một cách nhanh nhạy, hiệu quả cao chắc chắn ta khẳng định rằng chủ thể ấy đang tích cực hành động.

2.2. Cơ sở lý luận dạy học kết hợp phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai trong dạy học học phần Công tác quốc phòng, an ninh tại Trung tâm GDQP&AN Đại học Thái Nguyên.

* Xuất phát từ bản chất của quá trình dạy học

Bản chất quá trình dạy học là hoạt động nhận thức có tính chất nghiên cứu của NH. Người học phải nghiên cứu khám phá và là chủ thể của hoạt động nhận

thức. Dạy học vừa là một môn khoa học vừa là một môn nghệ thuật, có tính kế hoạch và có tính mục đích. Dạy học giúp cho NH nắm vững hệ thống kiến thức về thế giới và cuộc sống loài người. Trên cơ sở đó để hình thành cho NH thế giới quan và nhân sinh quan, vừa hiểu sâu hiểu rộng, vừa biết vận dụng chúng vào thực tiễn để hình thành kỹ năng hoạt động trí tuệ và thực hành, tạo nên văn hoá cuộc sống, đó là cơ sở học vấn của NH. Thực chất là quá trình dạy chữ, dạy hoạt động và dạy làm người.

Dạy học đạt đến trình độ nghệ thuật khi tạo được nhu cầu nhận thức cho NH và xác định cho NH nỗ lực ý chí phấn đấu. Dạy học hướng vào khai thác mọi tiềm năng trí tuệ. Tri thức khoa học chỉ trở thành hệ thống, chuyển biến thành kỹ năng hành động và trở nên vững vàng khi NH chủ động, tích cực và có ý thức. Nghệ thuật dạy học chỉ ra rằng muốn xây dựng động lực của quá trình dạy học có hai điều quan trọng cần phải lưu ý: Một là, phải biến yêu cầu của chương trình dạy học thành nhu cầu nhận thức của NH bằng cách tạo dựng các tình huống nhận thức. Hai là, phải đưa NH tới đỉnh điểm của những mâu thuẫn chứa đựng những khó khăn vừa sức đối với NH bằng mọi khả năng của mình.

* Xuất phát từ quy luật về mối quan hệ giữa dạy và học

Trong quá trình dạy học, NH vừa là đối tượng của hoạt động dạy, vừa là chủ thể của hoạt động học. Thông qua hoạt động học, dưới sự chỉ đạo của GV, NH phải tích cực chủ động cải biến chính mình về kiến thức, kỹ năng, thái độ, hoàn thiện nhân cách. Hay nói cách khác, dạy học là quá trình hoạt động của hai chủ thể, trong đó dưới sự tổ chức, hướng dẫn và điều khiển của GV, NH nhận thức lại nền văn minh nhân loại và rèn luyện hình thành kỹ năng, kỹ xảo trong hoạt động, tạo lập thái độ sống tốt đẹp.

Dạy học là quá trình phối hợp hoạt động giữa hai chủ thể đó là người dạy và người học. Hai chủ thể này có mối quan hệ thống nhất với nhau. GV là chủ thể của hoạt động dạy, được đào tạo chu đáo về nghiệp vụ sư phạm, người nắm vững kiến thức khoa học chuyên ngành, các quy luật phát triển tâm lý, ý thức và hoạt động nhận thức của NH, để tổ chức mọi hoạt động của NH, người quyết định chất lượng giáo dục.

Giảng viên giữ vai trò chủ đạo trong toàn bộ quá trình dạy học, người xây dựng và thực thi kế hoạch trong giảng dạy môn học, người tổ chức cho NH thực hiện hoạt động học tập dưới mọi hình thức, trong những thời gian và không gian khác nhau, người điều khiển các hoạt động trí tuệ và hướng dẫn thực hành cho NH. Giảng viên là người chỉ dẫn, giúp đỡ NH học tập, rèn luyện đồng thời là người kiểm tra uốn nắn và

giáo dục NH trong mọi phương diện. Bằng sự khéo léo của phương pháp sư phạm, GV khai thác tiềm năng trí tuệ, kiến thức và kinh nghiệm sống của NH, giúp họ tìm ra phương pháp học tập sáng tạo, tự lực nắm kiến thức và hình thành các kỹ năng hoạt động.

Đối tượng hoạt động của GV là hệ thống kiến thức, sự phát triển trí tuệ và nhân cách của NH. Trước khi lên lớp, GV nghiên cứu các tài liệu, giáo trình, nắm vững và gia công tài liệu đó theo chiến thuật sư phạm, bằng phương pháp giảng dạy để chuyển tải nội dung, tác động đến quy luật tâm lý nhận thức của NH phát triển theo mục đích giáo dục.

Mục đích của hoạt động dạy là làm cho NH nắm vững kiến thức và hình thành kỹ năng, kỹ xảo trong hoạt động, từ đó mà phát triển trí tuệ và nhân cách, nghĩa là làm cho NH trở thành những người lao động thông minh, người lao động có tri thức.

Nội dung hoạt động dạy là tổ chức cho NH nhận thức, và truyền đạt kiến thức, hướng dẫn luyện tập, hình thành kỹ năng, kỹ xảo, kiểm tra uốn nắn và giáo dục thái độ học tập cho NH.

Người học là chủ thể của hoạt động học, chủ thể có ý thức, chủ động, tích cực và sáng tạo trong nhận thức và rèn luyện nhân cách. Mọi hoạt động của con người nhìn chung đều phải có ý thức, việc học tập càng phải có ý thức. Người học phải xác định được động cơ học tập, có động cơ thái độ học tập đúng, có kế hoạch hoạt động chủ động và luôn tích cực thực hiện tốt kế hoạch đó. Tính tích cực học tập thể hiện ở cả hai mặt: chuyên cần và tính sâu sắc trong các hoạt động trí tuệ. Cách học thể hiện trong việc tìm kiếm, xử lý thông tin và vận dụng chúng vào giải quyết các nhiệm vụ học tập và thực tiễn cuộc sống, thể hiện trong sự tìm tòi, khám phá vấn đề mới bằng phương pháp mới, cái mới không phải là sự sao chép mà là sự sáng tạo của mỗi cá nhân.

Chủ thể hoạt động học là NH, chủ thể tích cực trong nhận thức, rèn luyện và tu dưỡng bản thân. Đối tượng của hoạt động học là hệ thống tri thức và hệ thống kỹ năng tương ứng. Người học phải chiếm lĩnh được hệ thống kiến thức trong chương trình, để sử dụng trong tình huống học tập và thực tiễn cuộc sống.

Mục đích của hoạt động học là tiếp thu nền văn minh nhân loại để chuyên hoá thành trí tuệ và nhân cách bản thân, trở thành người lao động thông minh năng động và sáng tạo.

Hoạt động học là quá trình nhận thức, tìm tòi, thấu hiểu, nắm vững, ghi nhớ và vận dụng kiến thức vào cuộc sống của NH. Vì vậy, trong quá trình dạy học phải coi trọng vị trí vai trò của NH, kích thích tính tích cực chủ động của họ.

Ngoài ra còn xuất phát từ xu thế dạy học hiện đại

trên thế giới chuyển từ dạy kiến thức sang dạy tư duy, dạy nội dung sang dạy phương pháp. Chuyển trọng tâm hoạt động dạy của GV từ chủ yếu là truyền đạt sang trọng tâm chủ yếu là thiết kế, tổ chức điều khiển hoạt động nhận thức độc lập, sáng tạo của NH.

3. Kết luận

Chương trình GDQP&AN ở các bậc học Đại học, Cao đẳng, Trung cấp nghề và chuyên nghiệp có vị trí đặc biệt quan trọng đối với NH, nó hình thành thế giới quan, phương pháp luận khoa học và cung cấp tri thức, kinh nghiệm sống và kỹ năng thực hành các động tác quân sự cho NH. Tuy nhiên, việc áp dụng phương pháp dạy học chưa hợp lý, thiếu sự đa dạng, phong phú làm hạn chế sự hứng thú trong học tập ở NH. Thực tiễn đòi hỏi sử dụng các phương pháp dạy học tích cực, trong đó kết hợp phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai để nâng cao hiệu quả dạy học môn CTQP&AN ở các Trung tâm GDQP&AN nói chung và Trung tâm GDQP&AN - ĐHTN nói riêng. Phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai khi được vận dụng kết hợp cùng với một số phương pháp dạy học khác sẽ góp phần tích cực hoá hoạt động của NH nhằm phát triển tri thức, kỹ năng, thái độ đáp ứng nhu cầu của sự phát triển kinh tế - xã hội. Qua thực tế trải nghiệm và nghiên cứu, bản thân tác giả nhận thấy việc sử dụng phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai trong dạy học môn CTQP&AN có khả năng đem lại hiệu quả cao. Tuy nhiên, để kết hợp hai phương pháp này thành công và đáp ứng được mục tiêu môn học, kết hợp phương pháp thảo luận nhóm và phương pháp đóng vai cần được xây dựng thành quy trình mang tính chặt chẽ và đảm bảo tính khoa học.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Văn Cường (2005), *Phát triển năng lực thông qua phương pháp và phương tiện dạy học mới*, Tài liệu hội thảo tập huấn, Bộ Giáo dục và Đào tạo, Dự án phát triển giáo dục THPT, Hà Nội
2. Quang Dương (1995), *Phương pháp dạy học trong trường chuyên nghiệp và đại học*, Viện nghiên cứu giáo dục và đào tạo phía nam.
3. Giáo trình Giáo dục quốc phòng – an ninh, tập 1, NXB Giáo dục, 2012;
4. Đảng Cộng sản Việt Nam (2006), *Văn kiện đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
5. Đảng Cộng sản Việt Nam (2013), *Nghị quyết số 29 - QĐ/TW Hội nghị Trung ương 8 khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*.
6. Đổi mới giảng dạy, nghiên cứu tâm lý học và giáo dục (1995), Khoa tâm lý học, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.